

Vatra veche 11 Vatra veche

Români din toate țările, uniți-vă!

Lunar de cultură * Serie veche nouă* Anul XII, nr. 11 (143) noiembrie 2020 *ISSN 2066-0952

VATRA, Foaie ilustrată pentru familie (1894) *Fondatori I. Slavici, I. L. Caragiale, G. Coșbuc
VATRA, 1971 *Redactor-șef fondator Romulus Guga* VATRA VECHE, 2009, Redactor-șef Nicolae Băciuț

Vasile Mic

Vasile Mic

ULTIMA AMINTIRE

spațiul devora toate lucrurile din el
priveam în tăcere în urma lor
spre locul acela unde nu se mai vede nimic
ca-n pîntecele unui animal incolor

care mistuie lumea și flămânzește
în chiar vremea în care mănîncă
totul pînă la ultima ființă vie
și pînă la ultima stîncă

în care a fost îngropat un om
și pînă la ultima cruce
pusă în spatele său
nainte de-a se duce

așteptam cu spaimă să ne vină rîndul
se apropia fantastica oră
spațiul devora toate lucrurile din el
și ne uitam neputincioși cum le devoră.

ILEANA MĂLĂNCIOIU

Poeme de Ileana Mălăncioiu

Vitrina

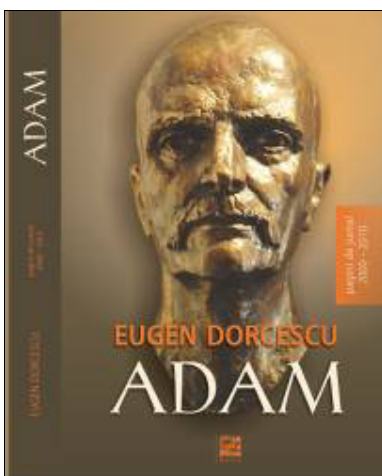
SINGURĂTATEA LUI ADAM

Către sfârșitul anului 2020, pe când se întetea cel de-al doilea val al pandemiei de Covid 19, am citit, în retragerea mea de la Lugoj, cea de-a doua parte a *Jurnalului* publicat de Eugen Dorcescu, intitulată *Adam* (*Pagini de Jurnal – 2000-2010*, Editura Mirton, Timișoara, 2020, o excelentă ediție critică, realizată de Mirela-Ioana Dorcescu, soția poetului). Primul volum, cel al perioadei 1990-1998, apărut sub titlul *Îngerul Adâncului* și în editarea aceleiași Doamne Mirela-Ioana Dorcescu, îl primisem, ca dar, în zilele Sfințelor Paști. Odată cu încheierea sa, se terminase și viața de angajat public, în lumea editurilor, a poetului și omului de cultură spirituală Dorcescu, cu care Timișoara de azi se mândrește. Dar nu se încheiasă și opera sa. Așa că am urmărit, cu nerăbdare, textul, care acoperă o perioadă – anii 2000-2010 – în care s-au zămislit multe dintre capodoperele sale, precum *Poemele Bătrânului*, *Moartea tatălui*, *Drumul spre Tenerife*, *Elegiile de la Bad Hofgastein* etc.

Nu sunt un novice în universul Jurnalului – având și eu încercări în acest gen – astfel încât știu nenumăratele direcții în care notațiile zilnice te pot purta: spre Jurnalul de lectură, de idei, de călătorii, de afaceri, de autoanaliză, de consemnare a vieții publice, a gândurilor intime, spre Jurnalul metafizic (*Jurnal filosofic*, cum își intitulase Noica un opus în 1940) etc. Autorul este conștient de multiplele valențe ale Jurnalului ca gen literar, inclusiv de aceea de a aborda realitatea dintr-o anumită perspectivă, definită; sau, de a fi un fel de *catharsis*, ori de mesaj pentru posteritate etc. În fapt, *Jurnalul* lui Eugen Dorcescu se deschide, de la început, pe două mari coordonate: 1. comentarii asupra unor teme existențiale; și 2.: o cronică a vieții cotidiene, pe diverse nivele.

Astfel, din primele rânduri, scrise la începutul anului 2000, se impun gândurile unui om ce se simte plasat pe orbita unui sumbru și inexorabil destin: „Niciodată nu va mai fi trecerea de la 1999 la 2000... Secolul pe care tocmai l-am început e cel în care voi muri... Arată funest secolul în care voi părăsi această lume... Mă alung încet din ambianță și din mine însumi... Acesta e veacul în care mă voi muta la Domnul...”

Iar, nu peste multe pagini, asistăm, la Mănăstirea din Șag, la întâlnirea cu un sfânt călugăr de peste 80 de ani, ca-

re spune soților Dorcescu:

„Omul e cea mai tragică ființă din lume, din univers (sau: Nu există ființă mai tragică decât omul în univers). Fiindcă Îl are pe Dumnezeu în el... dar trăiește în Infern” (ultima parte a aserțiunii poetul o află a doua zi).

Astfel de gânduri și observații vor reveni constant pe parcursul *Jurnalului*, conturându-i profilul de *meditație asupra condiției umane*; cu precădere, asupra suferinței, melancoliei, angoasei, izolării... Dar textul propriu-zis, cel care curge pagină după pagină, consemnează înaintarea firească a zilelor, marcate de micile întâmplări ale vieții cotidiene: în mijlocul familiei, al rudelor, al prietenilor, al cunoștințelor, al colegilor. Lumea în care autorul se mișcă e cea a literaturii, artelor, culturii, marcată de varii evenimente exterioare și interioare: începutul și finalizarea unor scrieri, pregătirea textelor pentru tipar, aparițiile, lansările de carte, luările de cuvânt întru comentarea operelor altora, manifestări culturale-religioase, întâlniri cu personalități, participarea la înmormântări, telefoane, corespondență etc. etc. Ansamblul acestor notații, scrise cu o spontană naturaleză, conturează o frescă a vieții culturale din Timișoara vremii, persoanele fiind nominalizate explicit; astfel încât o primă impresie e cea a unei cronici de epocă. Pentru cei ce au făcut parte din această lume sau i-au fost apropiați, lectura *Jurnalului* se însoțește de nostalgia reamintirilor. Pentru cei care nu au cunoscut-o, multitudinea de personaje ar putea fi puțin apăsătoare. Dar lectura merită continuată, căci, pe lângă această mărturie privitoare la viața culturală a Timișoarei, alături de observațiile general antropologice, textul se țese treptat, odată cu invocarea relațiilor mai intime, *ca un roman cehovian*, încercat de o crescătoare tensiune.

În urzeala vieții de zi cu zi se insi-

nuează, inevitabil, și fragilitatea maladivă a omului. Autorul se frământă aproape în permanență în marginea suferințelor trupesti ale soției sale de atunci, Oli. Iar peregrinările prin lumea medicală – o bună parte dintre medici fiind deja cunoștințe apropiate sau prieteni – e aproape nelipsită din paginile cărții; împreună cu tragismul suferinței fizice și al morții. De fapt, toate acestea, precum și melancolia, angoasa sau sentimentul solitudinii fac parte din destin – pare a spune autorul. La fel ca și îndepărtarea celor apropiați, părinți și copii. Părinții, ajunși octogenari, trăiesc în Oltenia, la Stroiești, în casa familială, unde autorul a crescut; în spațiul rustic, pe care poetul îl va transfigura în arhetipurile ce jalonează opera sa târzie. Copiii, tânăra generație, se află în Timișoara, dar și în Germania, la München. Dar legăturile se mențin. La fel ca și vizitele reciproce. Mare parte din substanța *Jurnalului* se agregă în jurul acestor relatări și drumuri. Iar, din menționata ambianță, se încheagă treptat profilul unor personaje, al unor intrigi și tensiuni afective... Pe scurt, o schemă narativă.

Autorul, prin definiție poet, meditează, totuși, pe parcursul *Jurnalului*, asupra narativității prozastice, chiar a valențelor terapeutice ale acesteia. El își notează: „Va fi necesar, mă gândesc, să mă eliberez (prin mijlocirea prozei) de otrava ce-mi întunecă sufletul”... Sau: „Trebuie să scriu. O proză propriu-zisă...”

(Poate nu e inutil, în acest punct, de a reaminti cele ce și le-a notat, în scurta sa autobiografie – *Înainte de plecare* - întunecatului scriitor Ernesto Sabato, după întâlnirea de la Paris cu un alt frământat existențial, cvasi-eseistul Cioran. Anume: opinia că acesta nu poate scăpa de chinurile sale, pentru că nu exersează literatura narativă).

... Dar poetul nu revine asupra intențiilor sale prozastice. În schimb, *Jurnalul* se complexifică treptat prin adevărate portretizări. Un fel de propensiune caracterologică e permanent prezentă; așa că îți vin în minte moraliștii francezi. Profilul ce se degajă, progresiv, prin invocarea și prezența în *Jurnal* a tatălui, a fratelui și, mai ales, a mamei, conduce spre sedimentarea unor tablouri pregnante. Și, la fel, problemele existențiale ce sunt consemnate, marcate de tensiuni, încordări, detensionări, se înnoadă în scenarii și teme de tip romanesc. Pe scurt, sunt convins că oricine parcurge până la capăt întreaga lucrare nu poate să nu aibă→

Prof. univ. dr.
MIRCEA LĂZĂRESCU

sentimentul că a citit **un adevărat roman, excelent scris**. Un roman în stilul lui Cehov, desigur, țesut din micile evenimente și probleme ale vieții cotidiene, marcate de sincere evaluări..., de meditații asupra condiției umane... ale unui autor ce se transformă, până la final, și el, în personaj..., aflat în solitudine ultimă... în fața Divinității. Această temă, a metamorfozei unui Jurnal într-o operă de tip romanesc – din care Cărtărescu a făcut recent sloganul ultimului său roman, *Solenoid* – pare aici a se materializa efectiv (prin contrast chiar cu atmosfera suprarealistă și de *science fiction* evocată de mai sus menționatul autor).

Excelenta narațiune literară pe care o împlineste – involuntar poate – *Jurnalul*, e cu atât mai originală, cu cât ea deschide un orizont sub care putem percepe acel teritoriu, acel fundal existențial, din care s-au înălțat capodoperele poetice create de Eugen Dorcescu în această perioadă. Adică, evidența că marea poezie rezultă dintr-o transfigurare existențială, dintr-o sublimare a existenței înseși în substanța de aur alchimic a operei create. Lectorul poate deveni, astfel, mai sensibil la diferența pe care o introduce în universul nostru cultural-spiritual POEZIA. Extrem de edificatoare sunt, din acest punct de vedere, poemele privitoare la moartea tatălui și a mamei; ambele semnând sensul profund al surprinzătoarei idei poetice dorcesciene – „prezența absenței”:

„Absența-i o prezență negativă,
E-un gol, o așteptare, o latență.

.....

Absența-i o prezență mult mai cruntă,
Mai greu de îndurat decât prezența”.

Cel de-al doilea volum al *Jurnalului* lui Eugen Dorcescu se intitulează, așadar, *Adam*, cu referință la o poezie, postată în fruntea textului; și care aduce în discuție **un mod particular de singurătate**, ce implică raportarea la Divinitate. Căci singurătatea nu e – se clarifică în acest volum – o problemă exterioară, psihosocială; ci una ce implică transcendența.

În paginile *Jurnalului*, tema existențială a singurătății revine frecvent, alături de trăiri ca melancolia, angoasa și altele similare. Dispoziții ce sunt consubstanțiale înseși existenței poetului, ele fiind menționate ca năpădindu-l din copilărie.

Aparent, trimiterea spre solitudine ar putea părea bizară, în contextul multitudinii de interacțiuni umane notate; și al angajării constante în manifestări publice cultural-spirituale.

Dar tocmai notațiile de *Jurnal* permit transfigurarea inclusiv a acestui sentiment de singurătate. Sentiment ce transgresează viața cotidiană, repliind subiectul spre reflecții abisale:

„Cine sunt eu? Ce sunt? Un suflet solitar în singurătatea infinită. Nu mai am pe nimeni... indiferent ce ai face, ești și rămâi singur... E teribilă singurătatea în care trăiesc, în care trăim cu toții”.

Dar în alt loc notează:

„Ești singur, părăsit și fără nădejde, doar dacă – prin proprie vinovăție (și nesăbuiță) – te îndepărtezi de Dumnezeu”.

Avem deci de a face cu **o specie aparte de singurătate**. Aceasta e distinctă de cea care zdrobește omul ce se trezește lipsit de o totală deschidere spre transcendență (cum se chinuia, de exemplu, Bacovia: „Singur, singur, singur./ Într-un han, departe –/Doarme și hangiul./Străzile-s deșarte./Singur, singur, singur...”). Dar e diferită și de cazul, mult mai complex antropologic, al „singurătății cosmice”, pe care o invocă Cioran, în orizontul său metafizic; în care – în tradiție gnostică și bogomilică – privea doar spre Demiurgul cel rău, ce creează o jalnică lume imperfectă. Demiurg împotriva căruia se revoltă cu disperare... fără a putea ajunge până la hipertranscendența Deității celei bune, prea îndepărtată pentru el...

Poziționarea Poetului în *Jurnal* e alta. El are acces la instanța transcendenței divine, chiar dacă se simte deseori singur... Singur și trăind în iad – cum spunea călugărul cel sfânt de la Șag... Desigur, această opțiune nu-l scutește nici de melancolie, nici, uneori, de angoasă... Și nici de revolta împotriva mizeriei din jur... Dar exilul lumesc nu e un exil absolut, precum acela al gnosticului... Din când în când, sunt posibile și iluminări:

„Zi importantă, azi, în existența mea. A fost o iluminare. Asemenea iluminări nu mai existat. Și au avut un rol decisiv în felul în care mi s-a derulat viața...”

Și urmează referința la alte patru situații cu trăiri speciale.

Viața cotidiană pe care ne-o înfățișează cel de-al doilea volum al *Jurnalului* e marcată și de o serie de călătorii, efectuate, de fapt, doar în două direcții mundane. Pe de o parte, la Stroiești, la casa părinților. Pe de altă parte, la München, unde se află tânăra generație. De fiecare dată când se întoarce din Germania, poetul se simte stresat de atmosfera de acasă, fiind nemulțumit de a trăi în dezordine,

improvizația și haosul de la noi. De lipsa de „normalitate” de aici... De vulgaritatea comportamentului public..., de mizeriile lumii politice..., de absența unei agora intelectuale, a unui posibil topos de întâlnire constantă și civilizată cu alți oameni de cultură..., așa cum ar fi un club sau o cafenea literară. Desigur, și în timpul șederilor în Germania, apar nemulțumiri, tensiuni, gândul de a nu mai reveni acolo. Nesimțindu-se „acasă” în viața zilnică, autorul imaginează expatrieri în spații ideale și neutre..., în chilii de călugări..., în Tibet...

Dar anii trec... cu succese literare, cu aprecierea altora... chiar dacă fără un orizont luminos... Și totuși, de la un moment dat, pare a interveni ceva... După vizita unor scriitori spanioli în Timișoara, relația cu aceștia se dezvoltă... Apare oportunitatea traducerii unor poezii. Urmează corespondența... lărgirea familiarizării cu limba și cultura hispanică... proiectul unei călătorii în Tenerife... Apoi, trecând prin Germania, o vacanță petrecută, cu soția sa de atunci, în această insulă vulcanică, liniștită și curată. De unde, reîntoarcerea în vacarmul românesc e, desigur, resimțită dureros. Corespondența cu oamenii de cultură din Spania se menține și chiar se amplifică... Și, culmea, aceștia continuă să se intereseze de România, de viața culturală de la noi:

„Am primit încă un e-mail de la Coriolano. Îmi scrie că Fulgencio Martinez, care a fost, recent, la Timișoara, e fascinat de România. Coriolano mă întreabă care este secretul magiei acesteia, pe care o exercită țara mea. Pare a o spune cu convingere, nu din gentilețe. Eu știu că, atunci când ești oaspete sau turist, vezi altfel lucrurile. Mă întreb dacă nu cumva un scriitor vede dincolo de aparențe (de fapt, nu mă întreb, știu că este așa). Ca urmare, acești poeți spanioli (Rosa, Coriolano, Fulgencio) simt, intuiesc România profundă, tainică, adevărată, cea stabilă și durabilă, situată dincolo de anecdotică suprafeței. Îmi zic – mă încurajez astfel – că tabloul oferit de ei e cel adevărat. Așa cum, sper, Tenerife e Insula văzută de mine, nu – eu știu? – cea cunoscută de un locuitor prea familiarizat cu ceea ce se întâmplă în cotidianitatea ei. România eternă – eterna Tenerife. Eugen Dorcescu – Coriolano González Montañez. El tânjește după România, eu tânjesc după Tenerife. Peste tot e la fel. *Todo es vanidad y correr tras el viento*”.

Și viața din Timișoara se deapănă în continuare..., cu toate detaliile ei obișnuite..., inclusiv cu puzderia→

mizeriilor deja notate... Dar și cu – parcă – deschiderea unui nou orizont. Drumul la Tenerife e transpus într-un poem..., ce se traduce în limba spaniolă..., poem bine primit pretutindeni... Autorul simte că se petrece și o schimbare interioară...

Vineri, 6 februarie 2009. Autorul menționează că a mers la Universitate pentru a lua, de la editor, cartea deja tipărită, **Drumul spre Tenerife**. Iar în continuare notează:

„Poate, odată cu acest volum, bibliografia mea s-a încheiat. Poate, odată cu el, s-a încheiat și biografia mea, nu neapărat cea empirică. Oricum, după ce voi trece marele prag, nu voi mai reveni *niciodată* în lumea aceasta. De ce m-ar mai interesa acum, când sunt aproape de *ziua aceea*, *Jurnalul*, opera, lumea aceasta, în ansamblul ei? Mai degrabă, îmi iau rămas bun și mă pregătesc pentru cealaltă. Și mă bucur, senin, de ce-a mai rămas”.

La capătul *Jurnalului*, dincolo de consemnarea acestei mutații existențiale (de tip metanoia), mai sunt două scurte grupaje de notații. Unul consemnează moartea mamei, în 26 octombrie 2009, și desfășurarea înmormântării ei la Stroești... Iar ultima mențiune, cea din 13 septembrie 2010, punctează începerea scrierii, în Austria, la Bad Hofgastein, Hotel Germania, apartamentul 404, a ciclului de *Elegii*... care îi sunt dedicate mamei.

Dacă *Jurnalul* astfel se încheie, nu mai rămâne decât să integrăm universul său în cele ce le mai știm despre Poet. Și anume, faptul că, intrând în deceniul al doilea al secolului XXI, el a scris și a publicat și alte creații de mare valoare. Că a suferit întâmplări nefericite – precum moartea soției Oli; dar și reazășări, întru o nouă ordine de viață, lângă soția sa de acum, Mirela-Ioana. Că împlinirea sa, a monumentului său artistic, progresa spre conturul unei **Opere Totale**.

Iar, în măsura în care mai invocăm, pentru o ultimă dată, paginile *Jurnalului - Adam*, ne putem gândi că acest om-singur a avut totuși parte de o singurătate specială.

În preajma unei ființe din înalțuri. Ființa pe care a lădat-o în felurite chipuri, precum:

„Lădat să fii, Doamne,
pentru lumină și soare,
lădat pentru alba ninsoare,
lădat pentru ploii, pentru grâne,

.....
Lădat pentru înmiresmatele ierburi.
Pentru frunze și flori.

,
Lădat că-n final
mă omori....”

Între tragism și profetism

O capodoperă la Dunărea de Jos

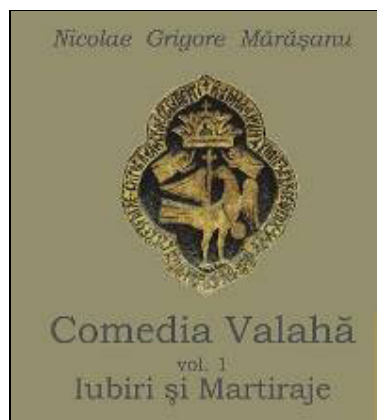
(*Nicolae Grigore Mărășanu, Trilogia Comedia Valahă (Iubiri și Martiraje, vol. I, Baladele din Țara Crucii, vol. II și Eudaimonia, memoria pierdută, vol. III), Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”, 2018*).

Între textele care îmbrățișează Marea Baladă Valahă (magnifica prefață atotcuprinzătoare a lui Viorel Coman și Mărturisirea autorului Nicolae Grigore Mărășanu, ambele în prima carte a trilogiei), cu străie de „comedie” dantescă (dar nu a Lumii de Apoi), recunoscându-se și alte modele majore (Homer, Vergiliu, Hesiod, ca să dăm doar nume ale Descălecatului literar european; în ceea ce privește balada ca specie literară, Viorel Coman aducându-ne aminte, încă de la prima pagină, de Eminescu, Alecsandri, Coșbuc, Ion Barbu, Eliade, Ștefan Augustin Doinaș și Radu Stanca), cititorul poate alege să se „piardă” pur și simplu în Frumuseșea Logosului care l-a înrobât ca într-o alt fel de baladă chiar pe scriitor; înrobire de iubire, între Om și Cuvânt, Verb, așa cum i se mai spune în carte...

Oricine s-a îndrăgostit de tainele literaturii prin Iliada, Odiseea, vechile balade și legende ale lumii, se va întoarce la paradisiacele vremuri ale copilăriei (și adolescenței) literare, când eternitatea se joacă și ea cu ființa, iar nu devine încă piatră de templu ori de mausoleu...

Eroii și eroinele pe care ni le propune Nicolae Grigore Mărășanu, ca inevitabile modele, chiar și anti-modele (înțelese ca anti-eroi, ci nu ca personaje negative!), sub semnul tragismului existenței și condiției umane aflate *sub vremi* sunt, bineînțeles, dintr-un spațiu... mioritic valah care, prin extrapolare, este al tuturor românilor, existând texte care trimit, prin problematică și meditație, la destinul întregului neam românesc sau stat românesc (vezi poeme din „Vise și Vămi”, III, 116-117; „Cain sau noi între două fronturi”, II, 17-18 sau „Balada crinului antitetic”, II, 22: „Noi n-am luat parte la împărțirea lumii, la Yalta, ori Malta!”), la raporturile dintre Putere și omul simplu sau deloc simplu ș.a.m.d.

În primul volum avem *muzele* ca eroine: Călțuna, Chira Chiralina, Elvira, Pena Corcodușă (da, cea din *Craii de Curtea Veche!*), preoteasa Tahuchi, oarecum enigmatică armeană, enigmatică ca și *Dansatoarea hiperboree*,

Domnița Bălașa Brâncoveanu; în al doilea avem *Capul lui Mihai Vodă Viteazul*, victimele regimului comunist, în special din Balta Brăilei, anti-eroii interlopi sau marginali de alt gen, Terente însuși, un simbolic corcodel, bostănari, pescari, marinari ș.a.m.d.; Maica Mare, un ziarist chrișian, un isihast și un... șarpe, cai împușcați, finalul fiind al tatălui real... Enumerarea nu este deloc completă, dă semn doar despre complexitatea și bogăția cuprinsului propriu-zis care, în ultimă instanță, în substanța sa, este despre Ființa Logosului, Limbajului, Verbului, spuneți-i cum vreți, despre nebulia limbii (scrie Constantin Noica în *Cuvânt împreună despre rostirea românească*: „Într-un ceas al ei, o limbă trebuie să fie ca un om tânăr, ceva nestrunit și gata de toate riscurile, ba chiar de câteva sminteli.” și Nicolae Grigore Mărășanu folosește aceste cuvinte ca motto la începutul volumului al treilea, poate sinteza unei dialectici poate unice în limba și literatura română!), dar și despre rostul ei, de unde și rostirea (alte motto-uri sunt din Eliot și Heidegger: „Limba este locul de adăpost al ființei. În adăpostul ei locuiește omul. Cei ce gândesc și făuritorii de vers sunt veghetorii acestui adăpost”, la început de volum II. Iar din Eliot, la începutul Marii Balade a Comediei înțelese, aparent paradoxal, ca tragedie-epopee: „Cum țel ne-a fost rostirea și ne-mpinse un sens mai pur să dăm vorbirii ginte și minții-imbolde de-a ști ce-a fost și fi-va, am să-ți dezvălui zestrea bătrâneții ca truda ta de-o viață s-o-ncunune.”

Între nebulia (Mărășanu folosește la un moment dat forma de „Smin-teală”) și rost, este sete de mit (și de Sacru, de confirmare a lui): „De-ori întreba la iarnă, / dacă mai ești în viață, // le voi răspunde, tată, / că tai largi copci în gheață, //(...)// Iar dacă vânătorii // vor întreba de tine, // Le-oi →

A.G. SECARĂ